

Лінгвометодична модель навчання науковому письмовому стилю мовлення іноземних громадян на заняттях української мови

С. В. Лазаренко

ДЗ “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, Одеса, Україна
Corresponding author. E-mail: lazarenkosvet@mail.ru

Paper received 13.02.17; Accepted for publication 20.02.17.

Анотація. У статті запропонована лінгвометодична модель навчання науковому письмовому стилю мовлення іноземних громадян, які навчаються в Україні. Пропонована модель передбачає три етапи роботи, а саме: когнітивно-збагачувальний, репродуктивно-діяльнісний і творчий. Кожен з етапів має свою мету, елементи навчання та компоненти змісту навчання, методи навчання та форми контролю результатів навчання. Крім того, для кожного етапу розроблена система вправ, що сприятиме ефективній роботі щодо формування в іноземців умінь і навичок продукування наукового письмового мовлення українською мовою. Так, для когнітивно-збагачувального етапу характерно впровадження аналітико-зіставних і лексико-граматичних вправ, основна мета яких сформулювати поняття про лінгвістичні, змістові та структурно-композиційні особливості різних жанрів письмового наукового тексту, навчити правильно вживати наукові терміни, а також фрази-кліше, характерні для певного жанру письмового наукового тексту; для репродуктивно-діялісного – аналітико-синтетичних, трансформаційних і репродуктивних вправ, що мають на меті сформулювати вміння та навички ділити науковий текст на смислові частини, виокремлювати головну інформацію, знаходити ключові слова, здійснювати компресію аутентичних українських наукових текстів; для професійно-творчого – творчих вправ, основне призначення яких – розвивати вміння та навички самостійно продукувати українською мовою наукові письмові тексти різних жанрів.

Ключові слова: науковий письмовий стиль, лінгвометодична модель, українська мова як іноземна

Вступ та огляд публікацій за темою. В умовах глобалізації, інтеграції та розвитку науки в сучасному суспільстві збільшується кількість наукових контактів, наприклад, конференцій, симпозіумів, наукових семінарів, у яких беруть участь учені з усього світу для обміну науковими ідеями. У зв'язку з цим зростає значення наукового стилю мовлення іноземною мовою.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що сьогодні багато вчених приділяють увагу вивченню наукового стилю мовлення. Серед основних вітчизняних і зарубіжних наукових доробок, присвячених цьому питанню, можна виокремити такі: 1) вивчення принципів відбору та організації матеріалу для навчання науковому стилю мовлення (В. Бойко, М. Хамітова); 2) дослідження особливостей навчання усному науковому мовленню (Л. Смирнова, І. Авхачева); 3) розгляд питань навчання письмовому науковому мовленню людей різного віку (Т. Леонтьєва, Н. Успенська, Т. Михельсон); 4) дослідження деяких аспектів навчання науковому мовленню студентів і аспірантів (С. А. Вишнякова, Г. Н. Сергеева); 5) вивчення впливу психологічних і вікових особливостей людей на навчання їх науковому мовленню (Г. Каневська, О. Сергеева, Л. Войтюк); 6) розгляд певних питань навчання науковому стилю мовлення в різних умовах навчання (короткотривалі та довготривалі курси, факультети підвищення кваліфікації тощо) (Т. Рибіна)

Не зважаючи на чималу кількість наукових праць, присвячених певним аспектам навчання науковому стилю мовлення, залишаються малодослідженими деякі питання, одним з яких є навчання письмовому науковому стилю мовлення іноземних громадян, які навчаються у вищих навчальних закладах України. При цьому важливо пам'ятати, що студенти-іноземці досить часто беруть участь у наукових конференціях, семінарах, на старших курсах виконують курсові проекти, а в програмі їхньої підготовки іноді відсутній курс навчання написанню наукових текстів українською мовою. Це й обумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження – розробити лінгвометодичну модель і систему вправ навчання науковому письмовому стилю мовлення іноземних громадян на заняттях української мови.

Результати дослідження. Лінгвометодична модель навчання, у якій чітко окреслені етапи навчання, визна-

чена мета кожного етапу, схарактеризовані елементи навчання та компоненти змісту навчання, зазначені методи, що сприяють оптимізації процесу навчання та дозволяють досягнути результатів за найменшою витрати сил викладача та студента, визначені форми контролю результатів, має слугувати ефективній організації процесу навчання науковому письмовому стилю мовлення іноземних громадян на заняттях української мови. Запропонована модель навчання науковому письмовому стилю мовлення іноземних громадян на заняттях української мови розроблена на основі переосмислення концептуальної спрямованості навчального процесу, а також на основі змісту мовного та мовленнєвого матеріалу, представленого в сучасних нормативних документах і навчальних посібниках, орієнтованих на навчання української мови іноземних громадян. Ця модель передбачає три етапи роботи. Стилю схарактеризуємо кожен з них.

1. Когнітивно-збагачувальний. Основна мета цього етапу – сформулювати в студентів поняття про лінгвістичні, змістові та структурно-композиційні особливості різних жанрів письмового наукового тексту, навчити їх правильно вживати наукові терміни, а також фрази-кліше, характерні для певного жанру письмового наукового тексту. Основними елементами предмета навчання на цьому етапі є теоретичні знання та лексичний матеріал. Компонентами змісту навчання на цьому етапі є лінгвістичні та методичні терміни, слова загальнонаукової лексики, фрази-кліше, що активно функціонують у науковому письмовому тексті, лінгвістичні й структурно-композиційні особливості різних жанрів наукового письмового стилю, функціонально-стилістичні особливості вживання одиниць мови у текстах різних жанрів наукового стилю. На цьому етапі основними методами навчання є: бесіди, пояснення, лекції, ілюстрації, тренувальні вправи, а саме: аналіз аутентичних українських текстів різних жанрів наукового стилю, їх зіставлення та вияв особливостей; добір українських наукових термінів, а також фраз-кліше, найбільш релевантних для певного письмового наукового тексту; знаходження та виправлення помилок в аутентичних українських наукових текстах. Контроль результатів навчання на цьому етапі здійснюють за допомогою вправ, спрямованих на: знаходження найбільш релевантного терміна, слова загальнонаукової лексики чи фрази-кліше, для заповнення

пропуску в мікротексті; встановлення жанрової належності наукового тексту; знаходження помилок лінгвістичного або структурно-композиційного оформлення українського наукового письмового тексту певного жанру.

2. Репродуктивно-діяльнісний. Основна мета цього етапу – сформувавши у студентів вміння та навички ділити науковий текст на смислові частини, виокремлювати головну інформацію, знаходити ключові слова, здійснювати компресію аутентичних українських наукових текстів. Елементами предмета навчання на цьому етапі є навчальні мікротексти наукового стилю різних жанрів. Компонентами змісту навчання на цьому етапі є: репродуктивно-репродуктивні лексико-граматичні навички та аналітико-синтетичні навички, тобто навички сприймати лексико-граматичний матеріал, аналізувати його, здійснювати його компресію та на основі отриманої в результаті компресії інформації складати плани до наукових текстів. Основними методами навчання на цьому етапі є: тренувальні вправи, спрямовані на формування та розвиток умінь і навичок ділити текст на смислові частини, виокремлювати основну інформацію в кожній з них, знаходити ключові слова, складати плани до текстів, об'єднувати мовленнєві зразки в науковий текст певного жанру, завершувати чи поширювати наукові мікротексти. Контроль результатів навчання на цьому етапі передбачає опанування такими вміннями та навичками: сприйняття аутентичного українського наукового тексту, поділ його на смислові частини, знаходження в цих частинах основної інформації та ключових слів, здійснення компресії тексту (шляхом: 1) опущення додаткової інформації, 2) опущення інформації, що повторюється змістовно, 3) поєднання схожої за змістом інформації), складання планів до наукових текстів, поєднання готових мовленнєвих зразків у письмовий науковий текст різних жанрів.

3. Професійно-творчий. Основна мета цього етапу – розвивати вміння та навички самостійно продукувати українською мовою наукові письмові тексти різних жанрів. Основними елементами предмета навчання на цьому етапі є: навчально-комунікативні ситуації та неадаптовані аутентичні українські наукові тексти різних жанрів. Компонентами змісту навчання на цьому етапі є репродуктивні та продуктивні лексико-граматичні вміння та навички, перші передбачають вміння та навички спочатку сприймати аутентичний український науковий текст, аналізувати його, здійснювати компресію та на основі інформації, здобутою в результаті цього, скласти власний науковий текст певного жанру, крім цього репродуктивні лексико-граматичні навички передбачають вміння поновлювати українській науковий письмовий текст певного жанру на основі питань або готових мікротекстів; продуктивні лексико-граматичні навички передбачають вміння студентів самостійно складати, опановувати науковий текст українською мовою. Основними вправами на цьому етапі є: складання українською мовою наукового тексту певного жанру за поданим планом, ключовими словами, текстом-зразком; самостійне складання наукового тексту певного жанру; знаходження та виправлення помилок у готовому науковому тексті. Цей етап є найважливішим та найскладнішим, оскільки тут здійснюється робота не лише над формуванням і розвитком умінь і навичок продукувати наукові тексти різних жанрів українською мовою, а й робота над актуалізацією та вдосконаленням їхньої творчих умінь, над стимулюванням мотивації самостійно писати наукові

тексти українською мовою. Тут одним з прийомів, що стане в нагоді викладачеві, є проведення занять у творчій атмосфері, наприклад, організація різних творчих презентацій-конкурсів на складання кращого наукового тексту українською мовою певного жанру на задану тему. Контроль результатів навчання на цьому етапі передбачає складання українською мовою наукового письмового тексту певного жанру.

Відповідно до запропонованої вище моделі навчання письмовому науковому стилю мовлення іноземних громадян на заняттях української мови, вважаємо за потрібне розробити систему вправ, спрямованої на формування та розвиток умінь і навичок іноземців продукувати наукові тексти різних жанрів українською мовою. Відзначимо, що у сучасній лінгводидактиці є різні підходи до навчання письмовому мовленню. Так, Т. Попова виокремлює два підходи: 1) концентрація на процесі породження письмового тексту, 2) концентрація на результаті письмової діяльності [2]. Ці підходи виокремлює й А. Кашеєва, описуючи сучасно-риторичний підхід (орієнтований на продукт - текст) і процесуальний підхід [1]. І. Сологуб до цих підходів додає третій – жанровий [3].

Схарактеризуємо ці підходи.

1. Сучасно-риторичний, текстоцентричний, концентрація на результаті письмової діяльності – цей підхід передбачає, що в центрі уваги в процесі навчання є текст, що підлягає аналізу, імітації, а основна мета навчання – формування умінь і навичок правильно оформлювати зміст і композицію тексту.

2. Процесуальний, концентрація на процесі породження письмового тексту – цей підхід передбачає, що в центрі уваги в процесі навчання є не сам текст, а складний творчий процес його продукування.

3. Жанровий підхід схожий з сучасно-риторичним (текстоцентричним), проте його основна відмінність в тому, що в процесі навчання предметом аналізу є не просто текст, а його жанровий різновид, студенти працюють з аутентичними текстами, що належать певним жанрам, і аналізують їхні змістові, структурно-композиційні та лінгвістичні особливості [3].

У запропонованій нижче системі вправ перевага надається двом підходам – текстоцентричному та жанровому. Проте ми не можемо не брати до уваги і процесуальний підхід, оскільки він спрямований на опанування умінь самостійно продукувати наукові тексти. Отже, розроблена система вправ навчання науковому письмовому стилю мовлення іноземних громадян на заняттях української мови ґрунтується на комплексному підході, при цьому домінуючим є жанровий підхід.

Систему вправ, спрямованих на формування в іноземців умінь і навичок продукувати письмові наукові тексти українською мовою, представляємо так:

1. Вправи когнітивно-збагачувального етапу: аналітико-зіставні вправи – вправи, спрямовані на зіставлення та знаходження особливостей вживання мовних і мовленнєвих явищ, характерних для наукового стилю мовлення в рідній мові та українській, а також справи, спрямовані на зіставлення аутентичних українських наукових текстів різних жанрів та виявлення їхніх змістових, структурно-композиційних і лінгвістичних особливостей; лексико-граматичні вправи – вправи, спрямовані на формування умінь і навичок добирати релевантний науковий термін, слова загальнонаукової лексики чи фрази-кліше, характерних для українських наукових письмових текстів різних жанрів.

2. Вправи репродуктивно-діяльнісного етапу: аналітико-синтетичні – вправи, спрямовані на розвиток умінь знаходити головну інформацію в тексті (основну думку, ключові слова), ділити текст на смислові частини, а також умінь здійснювати компресію тексту чи, навпаки, поширювати текст, трансформаційні – вправи, спрямовані на формування умінь здійснювати компресію змісту тексту-першоджерела залежно від комунікативного завдання шляхом перефразування першоджерела, а також на формування умінь і навичок складати українською мовою наукових текстів різних жанрів; научні письмові тексти таких жанрів, як: анотація, реферат і тези на основі репродуктивні – вправи, спрямовані на формування та розвиток умінь продукувати українською мовою письмові наукові тексти за зразком, за планом, за мікротекстами.

3. Вправи професійно-творчого етапу: творчі вправи, на яких викладачеві відводиться роль спостерігача, а ступінь самостійності студентів досить висока.

Висновки. У наш час одним з показників успішної підготовки спеціаліста є його вміння здійснювати нау-

кову комунікацію не лише рідною мовою, а й іншими мовами, зокрема й українською. Тому питання про організацію роботи щодо формування в іноземних громадян, які здобувають освіту в Україні, умінь і навичок формувати письмові наукові тексти українською мовою є досить актуальним. Вважаємо, що ефективною ця робота буде лише тоді, коли буде чітко розроблена лінгвометодична модель, що буде покладена в основу організації процесу формування в іноземців умінь і навичок продукувати наукові тексти українською. Вважаємо за доцільне розподілити роботу щодо формування в іноземців умінь і навичок продукувати наукові тексти українською на три етапи: когнітивно-збагачувальний, репродуктивно-діяльнісний та професійно-творчий. Кожен з цих етапів має свої особливості і характеризується певними вправами. Зокрема, на когнітивно-збагачувальному етапі запроваджують аналітико-зіставні та лексико-граматичні вправи; на репродуктивно-діяльнісному – аналітико-синтетичні, трансформаційні та репродуктивні вправи; на професійно-творчому – творчі вправи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кашеева А.В. Современные подходы к обучению письму на иностранном языке / А. В. Кашеева // Социально-экономические явления и процессы. – 2013. – №6 (052). – С.191–194.
2. Попова Т. П. Современные подходы к обучению письменной речи на английском языке [Электронный ресурс] / Т. П. Попова – Режим доступа к ресурсу: <https://nnov.hse.ru/data/2012/12/20/1303525950>.
3. Сологуб И. М. К вопросу об обучении письменной речи в процессе формирования коммуникативной компетенции [Электронный ресурс] / И. М. Сологуб – Режим доступа к ресурсу: <http://www.sbmt.bsu.by/.../K-VOPROSU-OB-OBUCHENIIPISJMENNOJ-RECHI-V-PROCES>

REFERENCES

1. Kashcheeva A.V. Modern approaches to teaching writing in a foreign language / A.V. Kashcheeva // Socio-economic phenomena and processes. – 2013. – №6 (052). – P.191-194.
2. Popova T. P. Modern approaches to teaching writing in English [Electron resource] / T. P. Popova – Resource Access: <https://nnov.hse.ru/data/2012/12/20/1303525950>.
3. Sologub I. M. On the issue of written language learning in the process of formation of communicative competence [Electron resource] / I. M. Sologub – Resource Access: <http://www.sbmt.bsu.by/.../K-VOPROSU-OB-OBUCHENIIPISJMENNOJ-RECHI-V-PROCES>

Lingvometodichesky model of learning scientific writing style of speech of foreign nationals on the lessons of the Ukrainian language **S. V. Lazarenko**

Abstract. Lingvometodichesky model of learning scientific writing style of speech of foreigners who study in Ukraine offered. The proposed model has three stages of operation, namely: cognitive enrichment, reproductively-activity and professional creativity. The purpose of training, learning elements and components of the training content, the methods of teaching and learning outcomes forms of control are defined for each phase. The system of exercises that promotes the efficient formation of foreigners and skills to generate scientific Ukrainian-written speech, is designed for each stage. For example, cognitive-enriching stage involves the use of analytical-comparative and lexical-grammatical exercises, the main purpose of which is the formation of concepts about linguistic, substantive, structural and compositional features of different genres written scientific text, teach the correct use scientific terms and phrases, clichés, characteristic for a particular genre of writing a scientific text; reproductively-activity phase involves the use of analytical-synthetic, transformation and reproductive exercises, the main purpose of which is the develop of the skills divide the text into meaningful parts, highlight important information, to find keywords, to compress authentic Ukrainian scientific texts; professional and creative stage involves the use of creative exercises, the main purpose of which is to develop the skills independently produce scientific texts of different genres written in Ukrainian.

Keywords: *scientific writing style, lingvometodichesky model, the Ukrainian language as a foreign language*

Лингвометодическая модель обучения научному письменному стилю речи иностранных граждан на уроках украинского языка **С. В. Лазаренко**

Аннотация. В статье предложена лингвометодическая модель обучения научному письменному стилю речи иностранных граждан, которые обучаются в Украине. Предложенная модель предусматривает три этапа работы, а именно: когнитивно-обогащающий, репродуктивно-деятельностный и профессионально-творческий. Для каждого этапа определена цель обучения, элементы обучения и компоненты содержания обучения, описаны методы обучения и формы контроля результатов обучения. Кроме этого, для каждого этапа разработана система упражнений, которая способствует эффективному формированию у иностранцев умений и навыков порождать научную письменную украиноязычную речь. Так, для когнитивно-обогащающего этапа характерны аналитико-сопоставительные и лексико-грамматические упражнения, основная цель которых формирование понятий про лингвистические, содержательные и структурно-композиционные особенности разных жанров письменного научного текста, научить правильно употреблять научные термины, а также фразы-клише, характерные для определённого жанра письменного научного текста; для репродуктивно-деятельностного – аналитико-синтетичные, трансформационные и репродуктивные упражнения, которые направлены на формирование умений и навыков делить текст на смысловые части, выделять главную информацию, находить ключевые слова, осуществлять компрессию аутентичных украинских научных текстов; для профессионально-творческого – творческие упражнения, основная цель которых – развивать умения и навыки самостоятельно порождать научные письменные тексты разных жанров по-українски.

Ключевые слова: *научный письменный стиль, лингвометодическая модель, украинский язык как иностранный*